

Af Gitte Søgaard,
Vidensteamets sekretariat

"Vi beskriver virkeligheden på godt og ondt"

Er indgreb i selvbestemmelsesretten noget, der finder sted i flæng? Nej, tværtimod arbejdes der over hele landet hårdt for at opnå den fornødne viden, så magtanvendelser over for psykisk handicappede og senhjerneskadede med problemskabende adfærd kan begrænses mest muligt. Et vigtigt redskab i dette arbejde er dialog og åbenhed.

Netop dialog og åbenhed er nøgleord i Tønder Kommunes specialtilbud. Her diskuteres emnet på alle niveauer på tværs af forvaltning og tilbud. Det er diskussioner, der er indhyllet i et minefelt af dilemmaer, jura og holdninger, og som optager meget tid. Men det er indsatsen værd.

Resultatet er nemlig en indberetningskultur, de er stolte af, og et samarbejde mellem alle instanser, der skaber den læring, som er så vigtig for at forebygge og begrænse indgreb i selvbestemmelsesretten.

Jeg har derfor været på besøg i Tønder, hvor jeg satte fem fagfolk stævne. De fem var: Ea Pedersen, medarbejder på Ulriksallé og Inger Hahn, områdeleder for Ulriksallé og Lærkely. Henning Løsche, daglig leder af Klosterparken og afdelingsleder fra samme sted, Jytte Poulsen. Samt fagkonsulent i Tønder Kommune, Karen Madsen.

Det blev til en interessant snak om erfaringerne med at skulle forvalte indgreb i brugernes selvbestemmelsesret og om de procedurer, de følger både før og efter en magtanvendelse.

Behov for nuanceret debat

I den seneste tid har medierne omtalt en række eksempler, hvor borgere er blevet behandlet pædagogisk og etisk uforsvarligt. Dækningen af disse historier kan synes

noget unuanceret, og de viser, at der er behov for at sætte fokus på emnet magtanvendelser. Blandt andet på det sammenspil og de modsætninger, der er mellem kontrol og læring. Men især på den virkelighed, der hver eneste dag udfordrer personalet i de specialiserede tilbud.

Den sidste udvej

Overordnet set skal indgreb i selvbestemmelsesretten altid foregå ud fra princippet om "mindsteindgreb" og være den sidste tænkelige udvej for at forhindre, at borgere gør skade på sig selv eller andre.

Der er dog en meget bred vifte af situationer, der kan føre til, at et sådant indgreb alligevel bliver nødvendigt. Og det kræver ofte en del erfaring at kunne forudse, hvornår en situation kan være under opsejling.

"Det kan være de fysiske rammer, der gør, at beboerne er 'for tætte' på hinanden - eksempelvis når de skal gå forbi hinanden på gangene. Det kan også være ændrede rutiner eller en ny medicin. Det kan alt sammen føre til nogle meget voldsomme reaktioner," forklarer Ea Pedersen og fortsætter:

"Det kan også være en borgers indre frustrationer, der resulterer i en destruktiv eller selvdestruktiv adfærd."

Fra venstre: Henning Løsche, Inger Hahn, Ea Pedersen, Karen Madsen og Jytte Poulsen

”Særligt den selvdestruktive adfærd er en kilde til mange af hverdagens dilemmaer,” tilføjer områdeleder Inger Hahn og stiller spørgsmålene:

”Hvornår er personens adfærd selvdestruktiv nok? Hvornår er det omsorgssvigt ikke at gribe ind?”

Dette er en stadig udfordring for de medarbejdere, der dagligt balancerer mellem omsorgssvigt og omsorgspligt.

”Balancen er knivskarp,” konstaterer Henning Løsche.

”Per definition er en magtanvendelse den sidste udvej. Den stående dagsorden er altid, at vi ønsker at nedbringe antallet af magtanvendelser – ambitionen og målet er, at antallet skal være 0!”

At det ikke er et realistisk mål, er der dog enighed om rundt om bordet. Når man arbejder i de specialiserede tilbud, vil der altid være situationer, hvor det er omsorgssvigt ikke at være vedholdende og tage den konflikt med borgeren, der måske følger med.

Alligevel er det et erklæret mål, at al anvendelse af magt i videst mulige omfang skal undgås. Et mål, som ifølge deltagerne i interviewet, er grundlaget for den konstante udvikling og kreativitet, der foregår i praksis. Et mål, der er motiveret af ønsket om at yde borgeren den bedst mulige indsats.

Nødvendigheden af den gode dialog

Hvordan arbejder I med at begrænse antallet af magtanvendelser?

”Gennem åbenhed og dialog,” bliver der svaret hele bordet rundt.

Der er enighed om, at en god dialog er helt afgørende for at kunne begrænse anvendelsen af magt og for at kunne lære af de

episoder, der opstår.

Inden for det specialiserede socialområde i Tønder Kommune foregår dialogen på alle niveauer. Både internt i de forskellige afdelinger, mellem de forskellige niveauer i praksisfeltet og i forhold til forvaltningen og kommunalbestyrelsen.

I denne dialog er der et meget konkret og løbende fokus på de enkelte magtanvendelser, men også på de episoder, der er ”nær ved og næsten.”

Resultatet har blandt andet været en større klarhed og tryghed i specialtilbuddenes personalegrupper. Både i forhold til, hvilke handlemuligheder der er i de forskellige situationer, og i forhold til, hvad der er lovligt og ulovligt.

”Man udstråler en sikkerhed, der faktisk også gør borgeren tryk, når man som personale ved, hvor man står, hvad der er aftalt, og hvilke muligheder man har eller ikke har,” fortæller Ea Pedersen.

Inger Hahn fortsætter: ”Vi hjælpes alle med at skabe en kultur, hvor man snakker om tingene. Hvor man som kollegaer støtter hinanden. En kultur, hvor det er legalt at lave fejl, og hvor ledelsen står bag personalet.”

Denne åbenhed i dialogen betyder helt konkret, at alle indberetninger og tilbagemeldinger konstruktivt kan drøftes på personalets møder. Herefter revideres den enkelte borgers handleplan i forhold til de refleksioner og ideer, der er fremkommet på møderne.

Dialogen er også central i forebyggelsen af ulovlige magtanvendelser. Og i forsøget på at forhindre holdningsskred blandt medarbejderne i forhold til, hvad der skal accepteres, og hvad der er god praksis.

Åbenhed i dialogen betyder helt konkret, at alle indberetninger og tilbagemeldinger konstruktivt kan drøftes på personalets møder.

Klosterparken er...

... et specialtilbud, der har 40 boliger til længerevarende og midlertidige ophold. Målgruppen er borgere fra cirka 40 år og opefter. De har enten en intellektuel/kognitiv forstyrrelse, som demens, hjerneskode eller lettere udviklingshæmning, eller en psykisk lidelse, som depression, skizofreni eller angst.

Ulriksallé og Lærkely er begge...

... botilbud til udviklingshæmmede med særlige behov, der kan have en udadrettede adfærd.

Læs mere på www.toender.dk

Typisk indberetningsproces

Efter en magtanvendelse er processen i grove træk følgende:

- Den involverede medarbejder udfylder et indberetningskema.
- Vidner beretter, hvordan de har oplevet situationen.
- Afdelingslederen og den daglige leder modtager indberetningen.
- Forvaltningen modtager indberetningen. (Ved akut magtanvendelse skal indberetningen afleveres til forvaltningen inden tre dage.)
- Forvaltningen afgør, om magtanvendelsen er lovlig eller ulovlig.
- Forvaltningens fagkonsulent melder skriftligt tilbage på samtlige indberetninger.
- Der følges op med et kommunalt tilsyn.

"Hvis vi ikke kommunikerer, så er der mange af de ting, vi gør, som bliver til vaner - måske dårlige vaner. Men gennem dialog får man ideer fra hinanden og respons på det, man gør," pointerer Ea Pedersen.

Flere gode grunde til at indberette

"I Klosterparken er kulturen sådan, at vi indberetter alt. Også selv om det kan munde ud i en registrering af en ulovlig magtanvendelse," slår Henning Lösche fast.

"Det er så vigtigt at få sat ord på de konkrete episoder. Og vi bruger det til altid at stille os selv spørgsmålet: Hvordan gør vi det bedre næste gang?"

Læring er dog kun en af flere gevinster ved en god indberetningskultur. Henning Lösche påpeger, at...

"... magtindberetningerne er med til at dokumentere arbejdsmiljøet ude i tilbudene. Det er med til at beskrive den kontekst, vi arbejder i, hvad det er for en målgruppe, vi arbejder med, og hvor krævende miljøet faktisk er. Det handler om, at vi beskriver og dokumenterer virkeligheden på godt og ondt!"

I hans øjne er det vigtigt, at der skabes en forståelse i forvaltningen for de udfordringer, som medarbejderne i praksisfeltet dagligt står over for. Men kommunikationen går også den anden vej. Andres blik på en magtindberetning kan være med til at give flere bud på, hvordan tingene kan håndteres anderledes næste gang, en lignende episode opstår.

Den proces, der sættes i gang, når indberetningerne når frem til forvaltningen, betyder også, at der skabes en forbindelse mellem praksis og jura. Der skabes opmærksomhed om de skævheder, der måtte være i samspillet mellem juraen og den virkelige verden.

Derudover kan indberetningerne være med til at vise behovet for ressourcer til eksempelvis efteruddannelse eller indretning af de fysiske rammer. Forhold, der kan have betydning for, om en episode gentager sig i fremtiden.

Indberetningerne kan dermed på flere niveauer være med til at sætte fokus på en virkelighed, der kun sjældent er sort/hvid.

En skrøbelig kultur

Myndighedsafdelingen i Tønder Kommune sætter pris på den gode dialog med praksisfeltet. Og begge parter er meget fokuserede på at bevare dette gode samarbejde.

Men den gode indberetningskultur er skrøbelig, og den er noget, der skal værnes godt om.

Karen Madsen er den, der som fagkonsulent giver tilbagemeldinger til de enkelte tilbud på deres magtindberetninger. Hun er i den sammenhæng meget opmærksom på sin ageren i forhold til praksisfeltet.

"Det nytter ikke noget, at medarbejdere eller ledere ude i praksisfeltet går og gemmer på tingene. Det er vigtigt, at de føler, de kan indberette det, der skal indberettes. Derfor nytter det heller ikke, hvis jeg så går og slår dem i hovedet, når de gør det," konstaterer hun og tilføjer:

"Det er meget vigtigt, at vi er ydmyge over for dette vanskelige emne - både ude i marken, men sandelig også i forvaltningen. For de der står midt i det i det daglige, står altså tit og ofte og får klø."

At tilsynsrollen er overgået fra amterne til den kommunale forvaltning har dog betydet ændringer, der har krævet en vis tilvænnning. Blandt andet de ændringer, der har været i den skriftlige kommunikation om magtindberetningerne.

”Det virkede voldsomt pludselig at få de her breve med store officielle byvåben og i en meget formel tone,” fortæller Jytte Poulsen og tilføjer:

”Vi fik også tilbagemeldinger før, men det var ofte bare i en mail. Og det virkede ikke så voldsomt.”

I hendes øjne er dialogen mellem forvaltningen og praksisfeltet derfor særlig vigtig i denne tid.

”Det er vigtigt, at vi har en fornemmelse af, at forvaltningen er klar over, at vi står med tunge opgaver, og at de har et realistisk billede af, hvad vi laver,” siger hun.

”Men samtidig er det vigtigt at fastholde grænserne,” påpeger Karen Madsen.

”Der skal være balance i tingene. Altså, tilbagemeldingerne skal være positive og anerkendende. Men de skal samtidig være klare og tydelige omkring, hvad juraen siger – om hvad der er lovligt og ulovligt, så medarbejderne ikke er efterladt med nogen som helst tvivl i det spørgsmål.”

Kan vi tåle at blive kigget over skuldrene?

I forlængelse af de historier, der i de senere år har været i medierne, har medarbejderne i Tønder Kommunes specialtilbud oplevet et stadig større behov for at have opbakning. Både fra deres egne ledelser, i forvaltningen og fra politikerne.

”Kan vi tåle at blive kigget over skuldrene?” Det er et spørgsmål, der ifølge Inger Hahn, har fyldt rigtig meget i forhold til arbejdet med de krævende brugere.

Det har medført mange diskussioner. Blandt andet omkring spørgsmål som: Hvornår er der tale om omsorg? Hvordan defineres magt? Hvornår er det, man skal indberette?

Behovet har været stort for at blive bekræftet i, at man nu også træffer de rigtige beslutninger.

Her er Karen Madsen helt klar i mælet. ”Er du i tvivl så indberet det! Der er nemlig ingen facitliste.”

”Jeg har ingen garantier for, at vi ikke hænger på forsiden af Ekstrabladet i morgen. Men vi har snakket med personalet om magtanvendelse, og de har en viden omkring det. Det er hele tiden et selvstændigt tema i forbindelse med tilsynene og i forhold til pædagogikken og vores faglighed. Ja, i forhold til hele vores professionelle stolthed,” forklarer hun.

”Derfor har vi også episoder, der er blevet indberettet, hvor der slet ikke har været tale om magt,” fortæller Jytte Poulsen.

”Det er fordi, vi blandt personalet har så stor opmærksomhed på, at der ikke er noget, der skal skjules.”

Der er ikke nogen låste døre i Tønder Kommunes specialtilbud. Derimod er der en masse energi og lyst til at arbejde med et kompliceret område og dets dilemmaer.

Det er en indsats, der synes at være givet godt ud. Den giver de forskellige aktører en ro og en vished for, at ingen handler i blinde eller står alene med dagligdagens dilemmaer og udfordringer. Ligesom det er med til at styrke sammenspillet mellem kontrol og læring.

Viden om magtanvendelser

Hvis du ønsker mere viden om magtanvendelser, kan du bl.a. finde informationer på følgende hjemmesider:

Socialministeriets hjemmeside:

www.social.dk

Her findes reglerne for området, en vejledningspjece om magtanvendelse og pædagogiske principper, bekendtgørelser m.v.

Vidensteamets hjemmeside:

www.vidensteam.dk

Her er bl.a. direkte links til de forskellige bekendtgørelser.

Tønder Kommunes hjemmeside:

www.toender.dk

Find inspiration i deres vejledninger omkring magtanvendelse og læs nærmere om de forskellige tilbud.